

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 28 februari 1946 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående vidgat tillämpningsområde för lagen om arbetstidens begränsning samt angående revision av arbetstidslagstiftningen.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 96 i första kammaren av herr *Arrhén*, nr 174 i andra kammaren av herr *Senander* m. fl. samt nr 271 i andra kammaren av herr *Staxäng* och fru *Boman*.

I motionerna I: 96 och II: 271, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning med förslag till sådana ändringar i lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning att lagen blir tillämplig även å arbete som bedrivs av staten.

Motionen II: 174 utmynnar i en hemställan, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag beträffande revision av arbetstidslagstiftningen i huvudsaklig överensstämmelse med synpunkter som i motionen anförts.

I sistnämnda motion lämnas till en början en redogörelse för allmänna arbetstidslagens tillämpningsområde, varjämte beröras de speciella arbetstidslagarna ävensom författningar i övrigt som helt eller delvis avse arbets-tidsreglering. Motionärerna fortsätta:

Som av denna redogörelse framgår existerar det en rikhaltig flora av lagar, förordningar och kungörelser på här ifrågavarande område. Närmast ge förhållandena intryck av oreda och lagstiftningsraseri. De skapa svårigheter att överblicka detta viktiga område av arbetarskyddslagstiftningen och inbjuda till byråkrati och överorganisation. Vi blunda icke för det faktum, att man inte utan vissa svårigheter strikt kan tillämpa allmänna arbetstidslagen på alla samhällets verksamhetsområden. Men det råder intet tvivel om att en avsevärd förenkling skulle kunna ske och att huvudparten av de arbetargrupper som nu sortera under speciallagstiftningar kunna inordnas under allmänna arbetstidslagen. Det kan till exempel knappast anföras något hållbart skäl, varför statspersonalen skall tillhöra undantagen i lagen. Att ändock denna personal jämte många andra arbetargrupper undantagits från lagens tillämpning beror utan tvivel på att lagen på sin tid tillkom under starkt motstånd från skilda håll och därför blev en typisk kompromissprodukt.

En förenkling och modernisering av arbetstidslagstiftningen är därför ett krav, som icke längre bör skjutas åt sidan. I första hand anmäler sig till granskning allmänna arbetstidslagens tillämpningsområde. Främst möter man därvidlag föreskriften om undantag för företag, som sysselsätter högst fyra arbetare. Motiveringen för undantagets tillkomst torde ha varit, att småföretagens relativt svaga ekonomi icke skulle kunna bära eventuella

merkostnader på grund av arbetstidsregleringen. Detta mötiv lär numera sakna praktiskt underlag. Det bör i detta sammanhang erinras om att arbetstidslagen för detaljhandeln icke innehåller något dylikt undantag, trots att denna lag berör ett område där en mångfald småföretag existerar, samt att lantarbetstidslagen endast undantar företag med en arbetare och arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer företag med högst två arbetare. Frågan om en utvidgning av lagens tillämpningsområde i syfte att inordna även småföretagen under lagen bör därför upptagas till prövning.

De inskränkningar av lagens tillämpningsområde, som angivas av direkta stadganden i lagen, böra underkastas en grundlig revision. Som tidigare framhållits ha dessa undantag medfört dels att betydande arbetargrupper helt äro uteslutna från all lagstadgad reglering av arbetstiden, dels att icke mindre betydande grupper begåvats med arbetstidsföreskrifter som ge sämre arbetstidsvillkor än dem, som innefattas i allmänna arbetstidslagen. Det är enligt vår uppfattning orimligt och föga i nivå med tidsläget, att exempelvis skogsarbetarna, flottningsarbetarna och de s. k. socialarbetarna undantagits från varje som helst laglig reglering av arbetstiden. Samma om-döme kan gälla beträffande kontorspersonalen, så mycket mera som man för en del av denna personal ansett sig kunna reglera arbetstiden genom en speciallag (arbetstidslagen för detaljhandeln).

Men även för de grupper, som efter hand fått sin arbetstid lagligen reglerad på annat sätt än genom allmänna arbetstidslagen, är tillståndet otillfredsställande. Även om dessa grupper i princip ha sin arbetstid reglerad i enlighet med allmänna arbetstidslagens huvudbestämmelse, så äro ändock deras arbetstidsförhållanden avsevärt sämre än vad som gäller för det stora flertalet av de grupper, som sortera under nyssnämnda lag. I alldeles särskild grad gäller detta beträffande den statsanställda personalen. För denna är arbetstiden i allmänhet reglerad genom kungl. kungörelser, kompletterade med av resp. verkstyrelser utfärdade tillämpningsföreskrifter.

Efter att ha framställt åtskilliga anmärkningar beträffande den nu tillämpade arbetstidsregleringen för olika grupper av statsanställd personal anföra motionärerna slutligen:

Vi ha här påtalat några av de väsentligaste bristerna i arbetstidslagstiftningen. En revision av lagstiftningen bör emellertid icke begränsas till att gälla enbart dessa frågor. Det oerhört viktiga spörsmålet om en inskränkning av skiftarbetet måste bli föremål för särskild uppmärksamhet. Det-samma gäller om arbetstidsförhållandena vid insjöflottan och för bogserbåtspersonalen.

Riktpunkten för en revision på området måste vara att så vitt möjligt inordna alla arbetstagare under allmänna arbetstidslagen och att ur lagen utmönstra sådana föreskrifter, som i större eller mindre grad äventyra 8-timmarsprincipen. Skulle det trots allt visa sig vara ofrånkomligt att även i fortsättningen i något fall upprätthålla en speciallagstiftning, så bör denna bringas i så nära överensstämmelse som möjligt med allmänna arbetstids-lagen och omfatta alla berörda arbetare.

Beträffande de skäl i övrigt som åberopats till stöd för de i motionerna framställda yrkandena får utskottet hänvisa till motionerna.

De huvudsakliga och generella arbetstidsbestämmelserna finnas i *lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning*, den s. k. allmänna arbets-

tidslagen. Denna äger i princip tillämpning å rörelser och företag inom hela näringslivet, alltså icke blott å industrien utan även å handeln. Såsom ett allmänt undantag gäller dock, att lagen endast äger tillämpning, såvitt i rörelsen eller företaget i regel användas flera än fyra arbetare; de s. k. småföretagen äro sålunda uteslutna. Vidare finnas åtskilliga andra undantag.

Somliga undantag ställa vissa näringsgrenar helt utanför allmänna arbetstidslagen. Detta gäller:

1) Jordbruk med binärningar (om dessa icke bedrivs såsom självständiga företag) samt trädgårdsskötsel och djurskötsel (även utan samband med jordbruk). Här finnes dock numera särskild reglering genom lantarbetstidslagen.

2) Skeppstjänst. För sådan tjänst gäller i stället den s. k. sjöarbetstidslagen.

3) Fiske.

4) Skogsarbete, kolning i mila och flottning.

5) Torvupptagning samt tillverkning av bränntorv och torvströ.

6) Verksamhet som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov.

7) Detaljhandel och viss därmed jämförlig rörelse. Arbetstiden för arbetstagare inom sådan rörelse regleras genom arbetstidslagen för detaljhandeln.

8) Hotell-, restaurang- och kaféerörelse samt i huvudsaklig anslutning till sådan rörelse utövad annan verksamhet. Här gäller dock särskild arbetstidsreglering genom arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer.

Därjämte har trafikpersonal vid järnväg ställts utanför allmänna arbetstidslagens tillämpningsområde.

Vidare stadgar allmänna arbetstidslagen undantag för vissa former av arbete. Det gäller: 1) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande; 2) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider; samt 3) arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

Ytterligare gäller ett undantag av särskilt slag, nämligen för arbete som bedrivs av staten. Genom administrativ reglering äro arbetarna dock i detta fall i allmänhet tillförsäkrade en arbetstid, som icke överstiger den enligt lagen medgivna.

Vid bedömande av arbetstidslagens tillämpningsområde får hänsyn vidare tagas till att vissa grupper av arbetstagare vid tillämpningen av lagen ej skola räknas som arbetare. Detta gäller: 1) medlem av arbetsgivarens familj; 2) verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning; samt 3) ritare, bokhållare eller därmed jämställd person ävensom kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

Efter denna framställning angående det område, för vilket arbetstidslagen gäller, skall lämnas en kortfattad redogörelse för den begränsning av arbetstiden, som lagen påbjuder.

Beträffande *ordinarie arbetstid* är huvudregeln, att arbetsgivare ej må använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 48 timmar i

veckan. Arbetstiden kan inom denna ram något variera för olika veckodagar men får icke något dygn uppgå till mer än nio timmar. I detta sammanhang må erinras, att arbetstidslagen intet innehåller om arbetstidens förläggning under dygnet. Intet i denna lag hindrar nattarbete eller arbete å sön- och helgdagar.

Från huvudregeln gäller det undantaget för arbete, som bedrivs med regelbunden skiftindelning, att arbetet under olika dygn och veckor kan variera, blott icke den sammanlagda arbetstiden för tidrymd av högst tre veckor blir längre än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

I särskilda fall äger arbetsrådet medgiva, att arbetstiden varierar under olika perioder, med bibehållande av regeln om 48 timmars genomsnittlig arbetstid, eller att den ordinarie arbetstiden även i genomsnitt utsträcker sig över detta mått. Lagen innehåller här vissa närmare stadganden.

Vidare medgiver lagen, att arbete i viss omfattning får förekomma å s. k. *overtid*, d. v. s. arbetstid utöver den ordinarie. Här märkes först s. k. nödfallsarbete, varmed förstås arbete, som betingas av natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses. Annat, mera vanligt övertidsarbete kan vara antingen s. k. förberedelse- och avslutningsarbete eller s. k. allmänt övertidsarbete. Lagen stadgar icke någon skyldighet för arbetare att utföra övertidsarbete, utan detta beror på överenskommelse mellan parterna, och detsamma gäller ersättning för sådant arbete. Det är dock ålagt arbetsgivare att tillse, att icke arbetare genom användande till övertidsarbete utsättes för överansträngning eller ohälsa.

Redan har nämnts, att arbetsrådet har särskilda befogenheter i vissa fall. Denna myndighet har vidare att vid tvist avgöra, huruvida visst arbete är sådant, att lagen därå äger tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare enligt lagen är att räkna såsom arbetare. Arbetsrådet består av minst sju av Konungen utsedda ledamöter. Två av dessa skola representera arbetsgivarna och två arbetarna, och de utses efter förslag från de stora rikssammanslutningarna för dessa grupper.

Konungen har befogenhet att under särskilda förutsättningar medgiva undantag från lagen.

Tillsyn å efterlevnaden av lagen utövas av yrkesinspektionens befattningshavare.

Förseelse mot bestämmelserna i lagen straffas med böter. Straffet drabbar som regel arbetsgivaren, men ansvaret kan i vissa fall överföras på arbetsföreståndaren.

Sjöarbetstidslagen den 30 september 1938 (nr 607), *arbetstidslagen för detaljhandeln* den 18 juli 1942 (nr 652), *arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer* den 30 juni 1944 (nr 462) och *lantarbetstidslagen* den 8 juni 1945 (nr 265), av vilka de båda sistnämnda äro av provisorisk art och äga giltighet hotellarbetstidslagen till och med den 31 december 1947 och lantarbetstidslagen till och med den 31 oktober 1948, äro i stor utsträckning uppbyggda efter mönster av allmänna arbetstidslagen. Bestämmelser om arbetstid åter-

finnas även i *lagen om arbetarskydd* den 29 juni 1912 (nr 206) samt i *hembiträdeslagen* den 30 juni 1944 (nr 461).

Landsorganisationen i Sverige har i skriftlig framställning till chefen för socialdepartementet den 5 mars 1945 hemställt om revision av *lagen om arbetstidens begränsning*. Vid framställningen funnos fogade en skrivelse från svenska metallindustriarbetarförbundet till landsorganisationen även som yttranden över nämnda skrivelse från övriga fackförbund.

Vid 1945 års riksdag väcktes inom andra kammaren en motion, nr 423, av herr Cruse angående utredning om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete samt vid arbete under jord m. m.

I sitt i anledning av motionen avgivna utlåtande, nr 77, yttrade andra lagutskottet, att utskottet på anförda skäl funne utredning vara påkallad rörande förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete samt vid arbete som eljest kunde anses vara av mera påfrestande art. Vidare torde fortsatt utredning böra ske beträffande frågan om ändrade bestämmelser rörande uttagande av arbete å övertid.

Vidare anförde utskottet:

En utredning i de hänseenden som nu nämnts har avseende å centrala stadganden i allmänna arbetstidslagen. Det torde näppeligen vara möjligt att verkställa sådan utredning utan att ingå på frågan om ändring av nämnda lag även i andra, icke direkt berörda hänseenden. Oavsett detta synes det emellertid som om utredningen lämpligen bör förbindas med en allmän översyn av förevarande lag. Sälunda torde exempelvis böra tagas under omprövning frågan om lagens tillämpningsområde. Härutinnan kan anmärkas, att 1944 års riksdag på hemställan av utskottet hos Kungl. Maj:t anhållit om utredning angående frågan om lagstadgad arbetstidsreglering rörande arbete som har till ändamål att bereda sjukvård. Uppmärksamhet bör jämväl ägnas åt spørsmålet om förbättrad kontroll över lagens efterlevnad. Till övervägande böra även upptagas frågorna om införande av obligatoriska raster, om arbetstidens lämpligaste förläggning och därmed sammanhängande spørsmål, i den mån de icke äro föremål för utredning av 1938 års arbetarskyddskommitté.

Utskottet hemställde förty, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allmän översyn av *lagen om arbetstidens begränsning* samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen måtte föranleda. I en vid utlåtandet fogad reservation av herr Holmbäck m. fl. yrkades, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

I motionerna I: 96 och II: 271 har yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning angående sådan ändring av allmänna arbetstidslagen, att *lagen* blir tillämplig även å arbete som bedrivs av staten. Motionen II: 174 utmynnar i ett yrkande om riksdagsskrivelse med begäran om utredning rörande revision av arbetstidslagsliftningen i överensstämmelse med synpunkter som framlagts i motionen. Däri beröras i huvudsak frågan om inordnande i görligaste mån under allmänna arbetstidslagen av arbetstagare

Utskottet.

vilkas arbetstid regleras genom speciallagstiftning ävensom spörsmål i övrigt rörande lagens tillämpningsområde — däribland jämväl samma fråga som upptagits i förstnämnda motioner.

Spörsmålet om allmänna arbetstidslagens tillämpningsområde får otvivelaktigt anses vara förtjänt av stor uppmärksamhet.

1945 års riksdag anhöll — under åberopande av vad som anförts i andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 77 — i skrivelse till Kungl. Maj:t om en allmän översyn av ifrågavarande lag. Utskottet nämnde bland frågor som borde tagas under omprövning även frågan om lagens tillämpningsområde.

I detta sammanhang torde även böra bemärkas, att landsorganisationen år 1945 gjort skriftlig framställning till Kungl. Maj:t om revision av lagen. I landsorganisationens framställning beröras så gott som samtliga de spörsmål som behandlas i de nu föreliggande motionerna.

Med hänsyn till vad sålunda anförts torde någon skrivelse till Kungl. Maj:t i anledning av nämnda motioner icke vara av behovet påkallad. Utskottet vill emellertid uttrycka en förväntan, att utredning i det av riksdagen föregående år begärda hänseendet igångsattes så snart omständigheterna medgiva.

Utskottet får sålunda hemställa,

A. att motionerna I: 96 och II: 271 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

B. att motionen II: 174 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 28 februari 1946.

På andra lagutskottets vägnar:

ÅKE HOLMBÄCK.

Vid ärendets behandling ha närvarit
från första kammaren: herrar *Norman**, *Holmbäck*, *Linder**, *Forslund*, *Hage*, fröken *Andersson*, herrar *Hallagård* och *Hagman*;

från andra kammaren: herrar *Hellbacken**, *Ryberg*, *Holm*, fru *Johansson*, herrar *Osterman**, *Andersson* i Gisselås, *Andersson* i Eskilstuna* och *Andersson* i Alfredshem*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.